

ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття спрямована на дослідження готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до здійснення самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Для реалізації поставленої мети використано теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних і дослідних даних) і емпіричні (спостереження, бесіди, анкетування, самостійна робота) методи дослідження. Результати дослідження вказують на необхідність пошуку ефективних способів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів в умовах кредитно-трансферної системи навчання, оскільки тільки 30 % студентів здатні до продуктивної самостійної навчально-пізнавальної діяльності і готові до зміни форм і методів навчання.

Ключові слова: кредитно-трансферна система навчання, самостійна навчально-пізнавальна діяльність, самостійна робота, відтворюючі завдання, реконструктивно-варіативні завдання, евристичні завдання, творчі завдання, початкова освіта, методико-математична підготовка.

Постановка проблеми. В умовах реформування системи вищої освіти, спрямованого на реалізацію ідеї євроінтеграції освіти, все гостріше постає проблема вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі їх професійної підготовки. Запровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищих навчальних закладах змінює цілі освіти, методи і форми взаємодії студентів і викладачів. Відбувається поступовий перехід від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів і формування в них навиків самостійної роботи. Основне завдання викладача в умовах кредитно-трансферної системи навчання полягає в управлінні самостійною роботою студентів, формуванні спонукальних мотивів учіння, визначенні цілей і завдань навчальної діяльності, її організації, контролі за результатами процесу навчання. Тому проблема організації самостійної роботи студентів і формування в них уміння здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність є однією із актуальних проблем сучасної вищої школи.

Аналіз актуальних досліджень. Організація самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах широко висвітлюється в психолого-педагогічній

літературі. Самостійна робота визначається як один із ефективних методів пізнавальної діяльності в роботах А. А. Алексюка, Б. П. Єсипова, П. І. Підкасистого та ін.; як форма організації навчання в дослідженнях Ю. К. Бабанського, М. І. Дяченка, Л. О. Кандибовича, І. Я. Лернера та ін. Значна увага приділяється управлінню самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів такими науковцями як В. В. Бондар, Т. В. Габай, Є. П. Машбиц, В. П. Паламарчук, М. М. Солдатенко, Н. Г. Протасова та ін. Проблему самостійної роботи студентів та її впливу на розвиток особистості досліджують В. Д. Буряк, Б. П. Єсипов, Ю. В. Калугін, В. А. Козаков, М. І. Моро, П. І. Підкасистий.

Не зважаючи на численні дослідження проблеми організації самостійної роботи студентів детального аналізу потребують педагогічні, дидактичні і методичні засади її організації в умовах кредитно-трансферної технології навчання, дидактичні умови формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у нових умовах навчання.

Мета статті: дослідити готовність студентів спеціальності «Початкова освіта» до здійснення самостійної навчально-пізнавальної діяльності як одного із методів навчання і самоосвіти в методико-математичній підготовці.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних і дослідних даних, застосованих для виявлення стану розробленості досліджуваної проблеми; *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування, самостійна робота для аналізу стану готовності студентів до здійснення самостійної навчально-пізнавальної діяльності під час методико-математичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Згідно навчального плану напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта методико-математична підготовка майбутніх вчителів початкових класів реалізується через вивчення таких навчальних дисциплін, як «Математика» і «Методика викладання математики».

Основною метою названих навчальних дисциплін є формування методико-математичної компетентності в студентів напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі,

успішного оволодіння знаннями з інших навчальних дисциплін у процесі навчання у вищому навчальному закладі, забезпечення інтелектуального розвитку студентів, формування їх професійних якостей.

В сучасній вищій школі формування методико-математичної компетентності відбувається в умовах реалізації Європейської кредитно-трансферної системи. Згідно навчальної програми дисципліни «Методика викладання математики» на її вивчення відводиться 7,5 кредити, що становить 225 годин. Навчальна дисципліна складається із двох залікових кредитів, перший включає п'ять змістових модулів, другий – три. На лекційні і практичні заняття відведено 98 годин, на самостійну роботу студентів – 127. На вивчення «Математики» виділено 9,5 кредитів (285 годин), з яких 114 годин аудиторних, решта – самостійна робота студентів. Програма складається із 7 змістових модулів. Аналіз навчальних програм дисциплін «Математика» і «Методика викладання математики» свідчить, що самостійна робота студентів привалює над аудиторною. Тому за кредитно-трансферною системою навчання орієнтиром стає формування і розвиток студентів як суб'єктів навчального процесу і спрямування навчання на їхній саморозвиток та самоактуалізацію через індивідуалізацію та самостійну пізнавальну діяльність. Відповідно до сказаного, уміння здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність є однією із умов ефективного формування методико-математичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Для дослідження уміння здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність студентам спеціальності «Початкова освіта» запропоновано самостійну роботу. Добір завдань якої здійснено відповідно до встановлених в психолого-педагогічній літературі рівнів самостійної продуктивної діяльності (копіюючі дії, репродуктивна діяльність, продуктивна діяльність, самостійна діяльність). Для самостійної роботи обрано тему «Організація навчання математики в початковій школі» (дисципліна «Методика викладання математики») оскільки вона спирається на набуті знання студентів з навчальних дисциплін «Педагогіка», «Дидактика».

Самостійна робота включала різні типи завдань: відтворюючі, реконструктивно-варіативні, евристичні та творчі.

Три завдання запропонованої самостійної роботи були відтворюючого характеру, тобто потребували здійснення дій за зразком для запам'ятовування способів дій в конкретних ситуаціях, формування умінь і навичок та їх міцного засвоєння.

Одним із таких завдань, яке спрямоване на актуалізацію уявлень студентів про гру набутих при вивченні психології, педагогіки, дидактики, є – опрацюйте основні поняття пов'язані з грою; сформулюйте основні з них. Більшість студентів (близько 70 %) успішно виконала завдання.

Наступне завдання стосувалося особливостей проведення математичних диктантів на уроках математики: «Проаналізуйте переваги та недоліки математичних диктантів та заповніть таблицю.»

Студенти успішно виконали це завдання (близько 90 %), обґрунтовуючи це тим, що в допомогу їм було подано таблицю з двома стовпцями: переваги, недоліки. Опрацьовуючи матеріал, що стосувався даного питання вони відразу кожне із положень оцінювали і включали до якогось із стовпчиків.

Ще одне завдання відтворюючого характеру передбачало опанування вимог до оформлення письмових робіт з математики – складіть тексти «подвійних карток» (питання-відповідь) для перевірки знань студентів про загальні вимоги до оформлення письмових робіт з математики.

Форма завдання «подвійна картка» сподобалася студентам і майже всі впоралися з ним. Проте постановка запитань, їх коректність потребували уточнення.

Отже результати виконання завдань відтворюючого характеру засвідчують, що в більшості студентів (близько 70 %) самостійна продуктивна діяльність сформована на початковому рівні (рівні копіюючих дій).

Наступними були реконструктивно-варіативні завдання, які дозволяють на основі раніше отриманих знань та за даної викладачем ідеї самостійно знайти конкретні способи вирішення завдань. Завдання цього типу сприяють

осмисленому перенесенню знань у типові ситуації, виробленню умінь аналізувати події, явища, факти, формуванню прийомів і методів пізнавальної діяльності, розвитку внутрішніх мотивів пізнання, створюють умови для розвитку розумової активності студентів.

Таким реконструктивно-варіативним завданням, спрямованим на вироблення умінь працювати з різними інформаційними джерелами і структурувати інформацію, є – проаналізуйте сучасну вітчизняну і зарубіжну літературу стосовно типів уроків математики в початковій школі та їх структури; визначить основні типи уроків математики в початковій школі; за результатами аналізу заповніть таблицю.

Аналіз робіт студентів свідчить, що більшість студентів (понад 70 %) має утруднення при розгляді певної проблеми з кількох позицій; не вміє систематизувати і структурувати інформацію; припускається помилок при визначенні типів уроків математики, їх структури, мети.

Друге реконструктивно-варіативне завдання дозволяло виявити умінь студентів застосовувати набуті знання в конкретній ситуації: «Опрацюйте питання – методика перевірки домашньої роботи. Продемонструйте як буде організована повна і вибіркова перевірка із застосуванням прийомів перевірки на прикладі домашньої роботи учнів третього класу: С. 29 № 187 (приклад), № 188 (задача) [1]. Для вибіркової перевірки обґрунтуйте, чому було обрано саме цей матеріал.»

Більшість помилок студентів (близько 57 %) стосувалося того, що вони в конкретній ситуації не змогли реалізувати різні види перевірки.

Третє реконструктивно-варіативне завдання спрямоване на вироблення знань, умінь і навичок здійснювати опитування на уроках математики в початкових класах: «Заповніть таблицю: охарактеризуйте названі форми, методи і прийоми опитування учнів з математики. Самостійно оберіть тему для якої запропонуйте варіант реалізації визначених форм, методів і прийомів.»

Результати виконання завдання вказують на те, що визначивши форму, метод або прийом опитування студенти наводять їх характеристики проте не можуть реалізувати в конкретній ситуації.

Результати виконання реконструктивно-варіативних завдань вказують на те, що більшість студентів (понад 70 %) мають низький рівень сформованості репродуктивної діяльності, тільки близько 30 % студентів можуть узагальнити прийоми і методи навчально-пізнавальної діяльності пов'язані з відтворенням інформації про різні властивості навчального об'єкта.

Самостійної роботи містила завдання евристичного характеру, яке стосувалося організації домашніх завдань з математики – вкажіть умови результативності домашніх завдань з математики для учнів початкових класів.

Це завдання виявилось одним із найскладніших, оскільки потребувало комплексного підходу. Необхідно було врахувати: по-перше – вимоги Міністерства освіти щодо домашнього завдання; по-друге – психологічні особливості молодших школярів; по-третє – дидактичні вимоги до організації домашніх завдань. Тільки не значна кількість студентів (близько 15 %) впоралася із завданням.

До самостійної роботи було включено завдання творчого характеру, воно потребувало окрім детального вивчення проблеми, висвітлення свого ставлення і обґрунтування власної думки – напишіть твір-роздум на тему: «Моє ставлення до безбального оцінювання».

Аналіз творів студентів, свідчить, що значні ускладнення викликає необхідність самостійно висловити і обґрунтувати власну думку. Більшість наводить, вимоги до безбального оцінювання визначені Міністерством освіти і науки України, а власного погляду на проблему не розкривають.

Отже, як свідчать результати виконання завдань евристичного і творчого характеру в більшості студентів (понад 70 %) не сформовано уміння здійснювати продуктивну і самостійну діяльність, що свідчить про початковий рівень сформованості самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Після самостійної роботи проведено анкетування, спрямоване на з'ясування ставлення студентів до навчально-виховного процесу при запровадженні Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) у вищих навчальних закладах і зокрема до виконаної ними самостійної роботи.

Результати анкетування вказують на те, що 47 % студентів розуміють, що таке ЄКТС, а 53% – частково. Не досить чітко орієнтуються в перевагах та недоліках ЄКТС.

59 % опитаних зазначили, що гарантію успіху навчання у вищому навчальному закладі вбачають у допомозі з боку викладачів у вигляді консультативної роботи; 24 % – у власній систематичній роботі; 11 % – в умінні самостійно вчитися.

Найефективнішою формою організації навчально-пізнавальної діяльності в аспекті оволодіння знаннями, уміннями і навичками 24 % студентів обрали семінар/практичне заняття, 11 % – лекцію, 65 % – обрали кілька варіантів (лекція, семінарське/практичне заняття та самостійну роботу)

88 % студентів висловили негативне ставлення до того, що згідно ЄКТС відбувається збільшення годин на самостійну роботу студентів і зменшення кількості аудиторних годин, тобто лекційних і практичних.

Власні навички самостійної роботи, студенти оцінили так: 76 % – середнє, можу відтворити наукову інформацію своїми словами, виконати практичні завдання за зразком; 18 % – задовільно, тобто можу робити завдання з допомогою інших, фрагментарно відтворюю навчальний матеріал; 6 % – високо, можу самостійно працювати із різними джерелами, аналізувати і систематизувати інформацію.

Як утруднення, з якими вони зіткнулися при самостійному опрацюванні теми «Організація навчання математики в початковій школі», називають: не вмію ефективно розподілити час на виконання завдань – 41 %; важко знайти інформацію – 17 %; запропоновано важкі завдання – 6 %; кілька варіантів (названих вище) обрало 22 % респондентів. 11 % опитаних зазначили, що при виконанні самостійної роботи не мали утруднень.

Висновки. Результати дослідження засвідчують, що проблема формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів є актуальною, оскільки тільки 30 % студентів здатні до продуктивної самостійної навчально-пізнавальної діяльності і готові до зміни форм і методів навчання. Тому одним із основних завдань сучасної дидактики вищої школи є пошук ефективних способів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів в умовах кредитно-трансферної системи навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданович М.В. Математика : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.В. Богданович, Г.П. Лищенко. – К. : Генеза, 2014. – 176 с.

РЕЗЮМЕ

Ольга Васько, Алёна Круговая. Готовность студентов к самостоятельной учебно-познавательной деятельности

Статья направлена на исследование готовности студентов специальности «Начальное образование» к самостоятельной учебно-познавательной деятельности. Для реализации поставленной цели использовано теоретические (анализ, синтез, сравнение, обобщение, систематизация теоретических и экспериментальных данных) и эмпирические (наблюдение, беседа, анкетирование, самостоятельная работа) методы исследования. Результаты исследования указывают на необходимость поиска эффективных способов организации учебно-познавательной деятельности студентов в условиях кредитно-трансферной системы обучения, поскольку всего 30 % студентов способны к продуктивной самостоятельной учебно-познавательной деятельности и готовы к изменению форм и методов обучения.

Ключевые слова: кредитно-трансферная система обучения, самостоятельная учебно-познавательная деятельность, самостоятельная работа, задания-воспроизведение, реконструктивно-вариативные задания, эвристические задания, творческие задания, начальное образование, методико-математическая подготовка.

SUMMARY

Olga Vasko, Alena Krugova. The readiness of students is to independent educational cognitive activity.

The input of the European credit-transfer system in higher educational establishments changes whole educations, methods and forms of cooperation of students and teachers. A gradual transition originates from an information transfer to guidance by educational-cognitive activity of students and forming in them of skills of independent work. The article is sent to research of readiness of students of speciality "Primary education" to realization of independent educational-cognitive activity as one

of methods of studies and self-education in methodical mathematical preparation. For realization of the put aim the theoretical (analysis, synthesis, comparison, generalization, systematization of theoretical and experience data) and empiric (supervision, conversations, questionnaires, independent work) methods of research were used. For research of ability to carry out independent educational-cognitive activity, to the students of speciality "Primary education" offered independent work. The selection of tasks of that is carried out in accordance with the levels of independent productive activity (copying actions, reproductive activity, productive activity, independent activity) set in psychological pedagogical literature. Independent work included the different types of tasks: recreating, reconstructively-variant, heuristic and creative. The results of the executed tasks of recreating character show that in most students (about 70 %) independent productive activity is formed at initial level (levels of copying actions). The analysis of implementation of reconstructively-variant tasks specifies on that most students (over 70 %) have a low level of formed of reproductive activity, only about 30 % students can generalize receptions and methods of educational-cognitive activity related to the recreation of information about different properties of educational object. Implementation of tasks of heuristic and creative character demonstrates, that ability to carry out productive and independent activity is not formed in most students (over 70 %). Research results specify on the necessity of search of effective methods of organization of educational-cognitive activity of students in the conditions of the credit-transfer departmental teaching, as only 30 % students are apt at productive independent educational-cognitive activity and ready to the change of forms and methods of studies.

Key words: *credit-transfer departmental teaching, independent educational-cognitive activity, independent work, recreating tasks, reconstructively-variant tasks, heuristic tasks, creative tasks, primary education, methodical mathematical preparation.*